

*Данилець Леонід Віталійович,
аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – к.ю.н., доцент Стоянова Т.А.*

ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В АСПЕКТІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Європейський суд з прав людини є однією з найважливіших інституцій Ради Європи в контексті правосуддя, створений 21 січня 1959 року з метою контролю за дотриманням прав і свобод людини та громадянина, закріплених в Європейській конвенції з прав людини, яка була ратифікована 1953 року.

В Україні діє Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», а відповідно до статті 17 цього Закону Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Відповідні положення містять і процесуальні кодекси, зокрема відповідно до частини 4 статті 10 Цивільного процесуального кодексу України Суд застосовує при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику Європейського суду з прав людини як джерело права. [1]

Таким чином, практика Європейського суду з прав людини є невід'ємною частиною українського правосуддя та слугує орієнтиром при розгляді в тому числі цивільних справ.

Актуальним на сьогоднішній день видається питання більш детального вивчення практики Європейського суду з прав людини з питання зловживання процесуальними правами, адже дослідження європейських

стандартів правосуддя з вказаного питання надасть змогу побудувати якісний блок законодавства з цього питання та ефективні шляхи для його застосування.

Значним успіхом є закріплення положень щодо зловживання процесуальними правами в Цивільному процесуальному кодексі України, однак лише за умови постійного вдосконалення та розвитку, законодавство буде відповідати сучасним вимогам та буде спроможним забезпечувати належну судову практику, яка розвивається дуже динамічно, подекуди набагато швидше, ніж теоретичні засади.

Конвенція містить положення, які стосуються безпосередньо зловживання правом, у статті 17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року визначається зловживання правом, як діяльність або дії, спрямовані на скасування прав і свобод, визначених у Конвенції, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції. [2]

Положення статті 17 Конвенції з'явилися на основі статті 30 Загальної декларації з прав людини 1948 року. Аналогічні положення є також у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, Американській конвенції з прав людини 1969 року та Хартії основних прав Європейського Союзу 2000 року.

Як зазначав з посиланнями на практику ЄСПЛ відомий адвокат та вчений Олександр Михайлович Дроздов, «Рішення та ухвали Суду використовуються не лише для вирішення справ, які розглядаються, а також, взагалі, для висвітлення, захисту та розвитку правил, встановлених Конвенцією, що сприяє дотриманню державами зобов'язань, які вони взяли як Договірні сторони. (Єронович проти Латвії [ВП], № 44898/10, § 109, 5 липня 2016 року). [3]

Місія системи, створеної Конвенцією, полягає у визначенні питань державної політики в загальних інтересах, що підвищує стандарти захисту

прав людини та розширює судову практику в сфері прав людини у всьому суспільстві держав-членів Конвенції. (Костянтин Маркін проти Росії [ВП], № 30078/06, § 89, 2012 рік). [3]

В контексті забезпечення права на справедливий суд, цікавим є рішення Європейського суду з прав людини «ТОВ «ФРІДА» проти України» від 08 грудня 2016 року (заява № 24003/07), в якому було зазначено, що застосовуючи процесуальні норми, національні суди повинні уникати як надмірного формалізму, який може вплинути на справедливість провадження, так і надмірної гнучкості, яка призведе до анулювання вимог процесуального законодавства (див. рішення у справі «Волчлі проти Франції» (Walchli v. France), заява № 35787/03, п. 29, від 26 липня 2007 року). [3]

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях також неодноразово наголошував, що держава має право встановлювати певні обмеження права осіб на доступ до суду, такі обмеження права осіб на доступ до суду; застосовані обмеження не можуть обмежувати чи зменшувати право доступу до суду таким чином або до такої міри, що порушується сама сутність права. Більш того, обмеження не входить у сферу застосування статті 6 § 1, якщо не переслідує «законну мету» і якщо відсутнє «пропорційне співвідношення між використаними засобами та переслідуваною метою (§ 57 рішення у справі «Ashingdane v. The United Kingdom» від 28 травня 1985 року, відповідне застосування в Україні знайшлося у постанові КГС ВС від 23.06.2018 року у справі № 904/10035/17). [4]

Відповідно до статті 6 Конвенції кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру. [2]

Відповідно до позиції Європейського суду з прав людини, виходячи з його практики, основною складовою права на суд є право доступу, в тому розумінні, що особі має бути забезпечена можливість звернутись до суду для вирішення певного питання, і що з боку держави не повинні чинитись правові чи практичні перешкоди для здійснення цього права, в той же час держава має запровадити ефективний механізм від зловживання такими правами.

Отже, ідеальною формулою в контексті цього питання є пошук балансу між існуючими правами та зловживанням такими правами, що і є завданням перш за все національних судів в їх практиці, а також завданням представників наукової доктрини, які повинні вивчати випадки зловживання процесуальними правами та намагатися систематизувати їх задля подальшої ефективної боротьби з таким явищем, як зловживання процесуальними правами.

Список використаної літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України в редакції від 05.08.2021 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. О. Дроздов, О. Дроздова. Посібник зі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Видання від 31 квітня 2019 року. Електронний ресурс. Режим доступу: https://unba.org.ua/assets/uploads/96a0f2399c11b6f75587_file.pdf
4. Огляд практики застосування суддями КГС ВС практики Європейського суду з прав людини за 2018 рік. Електронний ресурс. Режим доступу: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/oglyad_prakt_kgs_1.pdf

Кикоть Артем Володимирович,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного Університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – д.ю.н., професор Андронов І.В.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ТА США